

## 242. САСТАНАК СЕКЦИЈЕ ЗА ИСТОРИЈУ МЕДИЦИНЕ САД БРИГА О ЗДРАВЉУ У ВИМИНАЦИЈУМУ

### САЖЕТАК ПРЕДАВАЊА

#### *MEDICUS* И ЊЕГОВ ИНСТРУМЕНТАРИЈ: БРИГА О ЗДРАВЉУ У ВИМИНАЦИЈУМУ ДР СНЕЖАНА ГОЛУБОВИЋ

Током археолошких истраживања Виминацијума, нађен је велики број медицинских инструмената, који сведоче о развијеној медицинској пракси и у римским провинцијама. Сазнања о медицини у Римском царству су нам доступне превасходно из писаних извора – први познати римски лекар Целзус који је сакупио дотадашња знања из медицине у осам књига на латинском језику, под насловом *De Medicina* одакле сазнајемо о првим операцијама на лобањама, операцијама катаракте, киле, ампутацијама, па чак и о првим пластичним операцијама на лицу. Те описе прате и врло исцрпни описи медицинских инструмената, док су други важан извор података о римској медицини надгробни споменици лекара који су налажени широм Римског царства. Претпоставка је да су и први професионални лекари у Виминацијум стигли с римском војском. Још је цар Август донео закон по коме је свака легија морала имати пет лекара (*Medicus*), кохорта по једног, а сваки војни логор (*Castrum*) је морао имати болницу (*Valetudinaria*) у којој су ординирали лекари с титулом *medicus castrensis* и *medicus chirurgus*, несумњиво веома важни и угледни, вероватно и високог чина, јер су војсци били неопходни. Будућа ископавања ће, надамо се, показати да је и логор VII Клаудијеве у Виминацијуму имао једну такву болницу. Обично су такве болнице биле изграђене од камена са улазним холлом окруженим низом остава, портирница, одељења за пријем болесника, неколико операционих сала, са три крила соба за пацијенте, па чак и са мртвачницом.

Што се тиче грађанства, осим у болницама, лекари су могли пружати услуге и у својим кућама, у термама или храмовима посвећеним Асклепију и Хигији. Цар

Антоније Пије доноси закон по коме је у главним градовима провинција било дозвољено највише десет лекара који су носили титулу *archiatri populares*.

Трећи извор за наша сазнања о римској медицини су медицински инструменти који су резултат археолошких ископавања. Судећи по великом броју нађених предмета ове врсте очигледно да је здравствена заштита у Виминацијуму била добро развијена. Медицински инструменти указују на лекаре различитих специјалности, па тако имамо хирурге, очне лекаре, лекаре који су радили по болницама.

Као и данас, приликом хируршких захвата, најважнији инструмент био је скалпел, односно нож најчешће листоликог сечива. Чест налаз представљају разне сонде које су се могле користити и у козметици или фармацији, као и пинцете, игле-куке и кашичице.

Заштитна археолошка ископавања започета седамдесетих година 20. века допринела су откривању неколико гробова лекара чији садржај даје слику о римској медицини на територији Горње Мезије.

*Кључне речи:* Виминацијум, Римско царство, медицина, лекар, операција

## НЕКРОПОЛЕ ЛЕКАРА ИЛИ ФАРМАЦЕУТА У ВИМИНАЦИЈУМУ ДР Илија Данковић, ДР Саша Реџић

Некрополе античког града Виминацијума, једног од најважнијих урбаних центара провинције Горње Мезије, истражују се већ деценијама, откривајући обиље археолошких података. Током заштитних и систематских ископавања до сада је евидентирано више од 14.000 гробова, који пружају драгоцене увиде у живот, културу и обичаје становника овог римског легијског логора и града. Међу тим налазима посебно се издвајају три сахране лекара или фармацеута, опремљене комплетним медицинским инструментаријумом, фармацеутским препаратима и личним предметима, што представља изузетно ретке и значајне археолошке доказе о медицинској пракси у античком периоду.

У оквиру излагања детаљно ће бити представљене поменуте фунерарне целине, укључујући анализу пронађених медицинских инструмената, медикамената и других артефаката. На основу тих налаза биће изложени предлози о специјализацијама античких медицинара сахрањених у Виминацијуму, као и могући закључци о њиховој улози у друштвеном и економском животу заједнице.

Античка медицина, упркос значајним достигнућима, није могла да понуди решења за многе болести, док су одређени симптоми често приписивани деловању натприродних сила. У таквим ситуацијама, становници Виминацијума прибегавали су магијским праксама и употреби амајлија како би пронашли утеху или излечење. Као занимљив пример, издвојен је феномен „лутајуће материце“, који је у античкој медицини служио као објашњење бројних симптома, како физиолошких, тако и психосоматских. За лечење тог непостојећег стања су употребљавани предмети израђени од гагата, којима су приписивана магична својства. Феномен преклапања медицине и магије представља сиву зону у којој су се научна сазнања и веровања често спајала, што нам пружа додатне увиде у свакодневни живот и менталитет становника античког света.

*Кључне речи:* Виминацијум, сахране лекара, магијска пракса

ЗДРАВЉЕ, БОЛЕСТИ И КВАЛИТЕТ ЖИВОТА СТАНОВНИКА  
ВИМИНАЦИЈУМА  
**ДР Илија Микић**

Археолошко налазиште Виминацијум налази се на око 100 км од Београда у правцу истока према Костолцу. Приликом досадашњих археолошких ископавања је откривено око 14500 гробова са преко 20000 скелета. У већини случајева је сахрањивање било спроведено инхумирањем покојника, док је један део становништва сахрањиван спаљивањем. Досадашња антрополошка истраживања су показала да је становништво Виминацијума било изразито хетерогено и његова структура је била сачињена од људи локалног, балканско порекла у највећој мери. Остатак становништва се у великом броју састојао од придошлица из Анадолије, али и из делова северне и централне Европе уз спорадичне случајеве миграција из Азије и Африке. Применом старије, али и савремене методологије антрополошке анализе су пружиле увид у живот становништва Виминацијума кроз њихов палеопатолошки статус који би се могао сагледати са два аспекта. Први је врста и број палеопатолошких промена на костима и зубима пронађених скелета. Други је проучавање присуства лекара на основу њихових гробова на Виминацијуму и пронађених медицинских инструмената. Када је у питању становништво Виминацијума, највише дијагноза патолошких промена констатовано је на зубима и вилицама. Затим следе тзв. метаболички поремећаји узроковани слабом исхраном или лошијим условима живота у целости. Маркери стреса на костима настали услед тежих физичких активности су такође заступљени на скелетима са Виминацијума у великом броју. Трауме услед намерно нанешених повреда су по заступљености на последњем месту. Поступак лечења тешких и ретких болести као што су остеомијелитис, канцер или компликовани преломи, констатовани су на свега неколико скелета. Познато је да је медицина у римско време била подељена на цивилну и војну. Она је била у великој мери развијена за оновремене околности, али ипак недовољно за третирање тежих дијагноза које су констатоване на скелетном материјалу Виминацијума. Постојање лекарске праксе на Виминацијуму би се могло

повезати са гробовима лекара који су били сахрањени са инструментаријумима. У протеклих неколико година је интензивирана мултидисциплинарна сарадња и са научним областима из домена медицине, стоматологије и генетике. Том приликом је уз примену најсавременије методологије могло бити констатовано присуство многих патогена који су оставили траг у зубном каменцу.

С обзиром да је просечан животни век становника Виминацијума био око 30 година и да су жене умирале пре мушкараца, уз велику смртност деце, то наводи на закључак о условима који се у великој мери уклапају у генералну слику живота људи на овим просторима током римског периода.

*Кључне речи:* Виминацијум, физичка антропологија, медицина, здравље, палеопатологија.